

TEXT EUDALD CAMPS*

Durant l'acte de presentació de la *Col·lecció de Nades: Il·lustració i poesia catalana* (a la Sala d'exposicions de l'Ajuntament de l'Escala), l'empresari filantrop Joan Rios i Masanell va confessar que, en origen, no el van moure la voluntat d'esdevenir promotor ni la intenció d'iniciar cap mena de cicle temàtic sinó, com a molt, les ganes de «fer una Nadala un xic diferent». Fidel al seu anànd tranquil i moderadament desmenjat dels que aposten per la cultura sense esperar-ne res a canvi (s'entén, que des d'una perspectiva materialista), Rios inclús va mostrar-se sorprès: «Quan, l'any 2000, vaig demanar a Josep Maria Subirachs que ideés alguna imatge per acompanyar el *Prec de Nadal* de Salvador Espriu -va explicar a l'audiència de l'Escala-, ho vaig fer pensant en una felicitació que, al mateix temps, servís per reivindicar la nostra tradició poètica i el gran nivell de la pintura catalana actual. Tot el què ha vingut després és fruit de moltes coses, però sobretot de la bona predisposició dels autors que han anat sumant-se al projecte».

I que ningú s'equivoqui: quan Rios parla de «bona predisposició» no ho fa per referir-se a aquella pràctica tan estesa arreu que parteix de la suposada gratuïtat de la feina dels artistes per a organitzar, sovint emparant-se rere la coartada humanitària, tota mena d'iniciatives, no... Ben al contrari: «bona predisposició», en el cas que ens ocupa, vol dir rebassar el preu de l'obra en benefici de la causa (inferior al que estipula el mercat). Només així s'explica la presència d'autors fonamentals com Tapies, Cuixart, Guinovart, Plensa o Subirachs, és a dir, només des d'una suma d'actituds generoses és possible bastir un edifici bibliofílic tan singular com improbable (en un context utilitarista i esclau de les audiències com, avui per avui, és el nostre).

De fet, si comencem parlant de Joan Rios és per posar en valor la figura del filantrop i, de passada, la del col·leccionista. La seva precocitat (amb dotze anys ja era un valor actiu per a l'esbart de ballets catalans de Sabadell) i el seu entusiasme l'han portat a ocupar diferents càrrecs en la Jove Cambra i en el Casal d'Europa de Sabadell. Així mateix, és autor de diversos volums encaminats a difondre la seva ciutat natal i la comarca que aquesta representa (sense oblidar altres projectes editorials, com ara l'edició del llibre *El poema del pessebre* amb motiu del centenari del naixement de Joan Alavedra). Segui com sigui, hom no pot deixar de vindicar quelcom que, tot i ser de català, en aquest país representa una autèntica rarsa: tenint en compte que els èxits empresarials tenen el seu origen en la societat civil (el teixit social és l'autèntica matèria primera de la que disposa l'economia de mercat), aleshores hauria de ser (moralment) obligatori que hi hagués formes de «retorn» destinades a tenir cura d'allò que garanteix la llibertat (i la igualtat) entre tots els ciutadans, és a dir, l'accés a la cultura de qualitat.

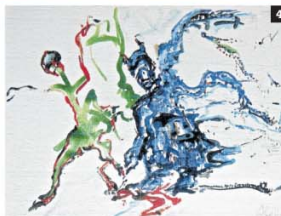
UN INVENT ANGLÈS

El mateix Joan Rios va portar a col·lació els orígens britànics de les cèlebres Nadesles: «Va ser en època victoriana -va subratllar- quan s'adoptà el costum de felicitar el Nadal amb una tarja que s'enviava al cercle de familiars i amics més propers. La col·lecció que he acabat promovent neix, en gran mesura, d'aquesta mateixa voluntat».

Concretament, Rios es referia a l'anglès sir Henry Cole, un conegut filantrop que l'any 1843 va encarregar a l'artista John Calcott Horsley el disseny del que acabaria essent la primera Nadala moderna. El que no s'imaginava el senyor Cole era el rebombori que aixecaria la seva iniciativa ni, encara menys, l'immens negoci que desfermaria: la il·lustració de Calcott, on apareixien uns rics burgesos atipant-se a taula envoltats de miserables (espectadors de l'escena pantagruèlica) que no tenien absolutament res, va incomodar per força als rics destinataris de la «felicítació»; per altra banda, el mateix artista va decidir comercialitzar (al preu d'un xilling) les postals sobrants (el tiratge fou de 1.000 exemplars) amb un èxit que no va passar desapercbut... Louis Prang, en aquest sentit, va ser el responsable d'introduir el costum a Europa i als Estats Units (1865) fent-lo tan popular que la mateixa

Nadala gironina

Des de l'any 2000, el filantrop Joan Rios i Masanell encarrega Nadesles a prestigiosos artistes, que dialoguen amb obres de poetes desapareguts; enguany, Assumpció Mateu il·lumina els versos de Caterina Albert

Col·lecció de Nadesles:

IL·LUSTRACIÓ I POESIA CATALANA

2000: Josep Maria Subirachs - Salvador Espriu

2001: Antoni Pitxot - Josep Pla

2002: Josep Guinovart - Jacint Verdaguer

2003: Modest Cuixart - J. V. Foix

2004: Grau-Garriga - Miquel Martí i Pol

2005: Montserrat Gudiol - Clementina Arderiu

2006: Albert Rafols Casamada - Maria Manent

2007: Jaume Cases - Joan Alavedra

2008: Joan Abelló - Joan Brossa

2009: Antoni Tapies - Ramon Llull

2010: Jaume Plensa - Joan Maragall

2011: Agustí Puig - Joan Oliver (Pere Quart)

2012: Perico Pastor - Joan Llongueras

2013: Joan Bennassar - Miquel Costa i Llobera

2014: Josep M. Fontanet - Joan Vinyoli

2015: José Royo - Joan Fuster

2016: Assumpció Mateu - Caterina Albert

(Victor Català)

reina Victòria (1893) va intentar-lo, als ulls dels ciutadans de l'època, legítimament.

Amb tot, i a aquesta seria l'altra gran aportació del projecte de Rios, l'exaltació de l'esperit Nadalenc només representa una part i, en el fons, la menys significativa des d'un punt de vista estrictament patrimonial. Per entendre'ns: la idea d'agermanar pintura i poesia es troba en els albars de la civilització occidental mateixa. L'«locució «*ut pictura poesis*», que sintetitzaria en una fórmula aquesta relació, la devem a Horaci tot i que també la va fer servir, segons sembla, Simònides referint-se a Plutarc: del què es tractava aleshores era de dignificar la poesia comparant-la amb la pintura o, més exactament, apel·lant a la seva capacitat per construir imatges versemblants que imitessin la natura. Els moderns van invertir l'ordre: volien que la pintura fos com la poesia, que expliqués històries, que begués de les mateixes fonts. Ambdues possibilitats partien, no obstant, d'un oblit fonamental que es troba en l'origen mateix de la paraula poesia. Va ser Plató qui primer va anomenar l'activitat autènticament creativa «*poiesis*»: segons ell es tractava de «fer passar del no-ser al ser». Ni més ni menys: el poeta era algú capaç de generar realitats abans inexistents, algú que manipulava els elements simples de la creació (tota l'esfera de les realitats naturals) atorgant-los una nova categoria ontològica que no és altra que la de l'obra d'art.

Vist així, poeta i pintor serien el mateix o, si ho preferim, persones que han fet de la creació l'objectiu de les seves vides. Val a dir que històricament, a Catalu-

nya, aquesta realitat s'ha comprès molt bé: iniciatis com Edicions de la Rosa Vera (promoguda, entre els anys 1945 i 1975 pel mecenes Victor Maria d'Imbert i el gravador Jaume Pla), l'estreta relació que poetes com Foix, Brossa o Gimferrer van mantenir amb la comunitat artística (n'hi ha prou pensant en Dau al Set), o l'extensa llista de projectes compartits amb escriptors encapçalada per figures com Miró, Tàpies o Perejaume (exemple perfecte de bicefalia creativa), tot plegat, insistim, ens situa al capdavant del perenne esforç; per agermanar les paraules amb les imatges.

LA MIRADA FEMENINA

La Nadala d'enguany, tot i ser la dissetena, solament és la segona protagonitzada per un binomi femení (el 2005, Montserrat Gudiol dialogava amb versos de Clementina Arderiu). Sense entrar a analitzar les raons profundes d'una assimetria tan flagrant (totes fruit, en major o menor mesura, d'un masclisme recalçant i endèmic), resta celebrar la irrupció de dos paradigmes de feminitat creativa fortament arrelada al context gironí. La primera, Caterina Albert, que va fer-se passar per home (Victor Català) només perquè se la tinguéssim en compte; la segona, Assumpció Mateu, que s'ha sabut imposar (i mantenir!) en un panorama artístic essencialment masculí com és el de la pintura catalana.

L'elecció de Caterina Albert (l'Escala, 1869-1966) és especialment pertinent si tenim en compte que estem commemorant el cinquantè aniversari de la seva mort. La seva aventura literària no destaca per l'abun-

FOTOS:

► Sobre aquestes línies, l'artista Assumpció Mateu.

1. Cant de desembre, obra d'Assumpció Mateu d'aquest 2016 a partir d'un poema de Victor Català.

2. Assumpció Mateu, Victor Puga, alcalde de l'Escala, i el filantrop Joan Rios, en la inauguració de l'exposició de la Col·lecció de Nadales: Il·lustració i poesia catalana, a la localitat altempordanesa.

3. Tercera Nadala de la col·lecció, dissenyada per Guinovart (poema de Verdaguer).

4. Una obra de Joan Abelló.

5. L'estel nu, d'Albert Ràfols Casamada.

6. Una de les Nadales més significatives de la col·lecció és la realitzada l'any 2009 per Antoni Tàpies.

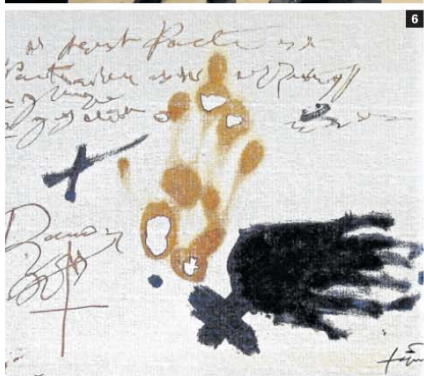
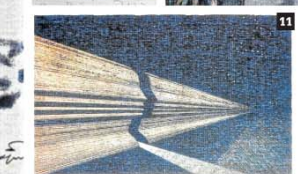
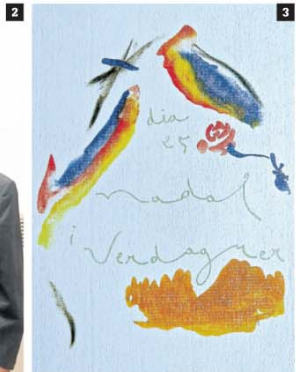
7. Flor d'encís, de Modest Cuixart.

8. Un Angel, segons Agustí Puig.

9. L'anunci del càntic, de Joan Bennassar.

10. Il·lustració del recentment desaparegut Antoni Pitxot.

11. Primera Nadala de la col·lecció, de l'any 2000, obra de J. M. Subirachs.

dància de títols però sí per la qualitat de tot el què, en vida, va assolir d'escriure. És a dir: coincidint amb el Modernisme, el 1902 publica *Drames rurals*, un recull de relats, amb dibuixos fets per la mateixa autora, que suposa la seva irrupció a la narrativa catalana; l'èxit i el reconeixement foren immediats i durant anys aquest títol va servir per designar el gènere breu de temàtica rural i acció violenta. Li seguiren *Ombrioles* (1904), *Caires vius* (1907) i la novel·la *Solitud* (1905), considerada la seva obra mestra. En qualsevol cas, l'emparellament que hi ha fet la Nadala d'enguany s'evidencia encara com a més encertat si tenim en compte allò que comparteixen la poetessa de l'Escala i la pintora gironina: l'amor incondicional pel seu paisatge.

Ens referim a quelcom que pot semblar evident en el cas de Victor Català, però que no ho és tant en una pintora que se sent còmode rere l'etiqueta «informalista». Ras i curt: es pot ser «paisatgista» sense pertànyer a cap escola estilística de regust barbi-zoní. A Catalunya, per exemple, poden ser considerats «paisatgistes» autors aparentment tan dispars com Hernández Pijuan, Riera i Aragó o, fins a cert punt, també Guinovart: la seva mirada, com la d'Assumpció Mateu, es dirigeix cap a una extensió de naturalesa anímica que té el seu origen en la realitat exterior, en l'espai rigorosament físic que li és més familiar a l'artista. Allò que comparteixen, tanmateix, té a veure amb la voluntat de síntesi, de transcripció pictòrica d'un món que s'endevina inabastable si es parteix d'una estratègia simple i mimètica; del què es tracta, ens diuen les seves obres, és de metabolitzar el punt de partida i salvar-ne allò que conté d'essencial, de pur (d'impura pura), i significatiu des d'un punt de vista plàstic i expressiu.

Tot plegat pot ser constatat en la proposta que servirà per felicitar el Nadal d'aquest 2016: «Vaig agafar -confessa Mateu- paraules soltes del poema que m'impresionaven amb una força especial, com ara infinit, llum, immensitat, delit o esperit... La idea era copsar el rerefons del poema i fer-ne una transcripció gràfica que, en cap cas, ha de ser vista com una il·lustració». Doncs això: un «*ut pictura poesis*» plantejat des de la més estricta de les reciprocitats. ►

